

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันวินาศภัย*

Legal Problems on the Interest in Insurance Against Loss

รองศาสตราจารย์สุเมธ จานประดับ **

Assoc. Prof. Sumate Janpradub

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหากฎหมายเกี่ยวกับส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันวินาศภัย เนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยมาตรา 863 บัญญัติให้ผู้เอาประกันภัยต้องมีส่วนได้เสีย แต่ไม่ได้บัญญัติความหมายของส่วนได้เสียไว้ รวมทั้งความคาดหวังของผู้เอาประกันภัยจะถือว่ามีส่วนได้เสีย ก็ได้มีการบัญญัติไว้ในกฎหมาย นอกจากนี้สิทธิของผู้เอาประกันภัย กรณีที่ส่วนได้เสียหมดสิ้นไปในระหว่างอายุสัญญาประกันวินาศภัย รวมตลอดถึงการคืนเบี้ยประกันภัย กรณีที่ผู้เอาประกันภัยไม่มีส่วนได้เสีย ก็ไม่มีมาตราใดกำหนดไว้ จึงควรบัญญัติกฎหมายให้ชัดเจนในประเด็นดังกล่าว

คำหลัก : ส่วนได้เสีย ประกันวินาศภัย

ABSTRACT

This article aims to study on the “interest in insurance contract” since the Civil and Commercial Code Section 863 did not define the word “interest”. Furthermore, the law did not say anything about the expectations of an insurer, right of an insurer in case that there is no more interest during the insurance contract period and returning of insurance premium. The law should say something about those issues.

Keywords: Interest, Loss Insurance

* บทความนี้เรียบเรียงมาจากงานวิจัย เรื่อง “ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับส่วนได้เสียในเหตุประกันวินาศภัย” ได้รับทุนอุดหนุนจากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2559.

** อาจารย์ประจำ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

บทนำ

ส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยเป็นหลักสำคัญที่เป็นพื้นฐานของการประกันภัย (Basic Doctrine) หลักในข้อนี้ไม่เพียงแต่เป็นแนวความคิดทางกฎหมายเท่านั้น แต่เป็นแนวความคิดทางศีลธรรมด้วย (สิทธิโชค ศรีเจริญ, 2538) เพราะการที่บุคคลใดเอาประกันภัยในวัตถุที่เขาไม่มีส่วนเกี่ยวข้องไม่ว่าวัตถุนั้นยังคงสภาพเดิมตามปกติหรือถูกทำลายจนไม่หลงเหลือ เช่นนี้ ย่อมเห็นได้ว่า วิทยาศาสตร์หรือความเสียหายนั้น ไม่มีผลกระทบต่อบุคคลนั้นแต่อย่างใด ดังนั้น การที่จะให้เขาได้รับค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายนั้นย่อมเป็นการไม่ถูกต้องเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะเป็นการยินยอมให้มีการพนันขึ้นต่อในรูปของสัญญาประกันภัย

1. หลักการประกันภัยที่เกี่ยวข้องกับหลักส่วนได้เสีย

การที่ต้องมีกฎหมายบัญญัติให้ผู้เอาประกันภัยต้องมีส่วนได้เสีย มีเหตุผลที่เป็นวัตถุประสงค์แห่งหลักการนี้ 3 ประการ คือ

ประการแรก คือ เพื่อไม่ให้เป็นการพนันขึ้นต่อ เนื่องจากการพนันขึ้นต่อเป็นการกระทำที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนไม่สามารถที่จะบังคับกันได้ตามกฎหมาย ดังนั้น หากผู้เอาประกันภัยไม่มีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัย ข้อตกลงนั้นย่อมเข้าลักษณะเป็นสัญญาพนันขึ้นต่อ (Wagering Contract) อย่างหนึ่ง มิฉะนั้น ถ้าผู้เอาประกันภัยไม่มีส่วนได้เสียแล้ว ทำสัญญาประกันภัยได้ก็จะทำให้มีการพนันที่แฝงตัวเข้ามาในลักษณะของสัญญาประกันภัยอันเป็นเหตุแห่งผลเสียหายทางเศรษฐกิจและสังคมขึ้นมาได้

ประการที่สอง คือ เพื่อการชดเชยค่าสินไหมทดแทนเนื่องจากสัญญาประกันภัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประกันวินาศภัย การชดเชยค่าสินไหมทดแทนมีหลักว่าจ่ายตามความเป็นจริง (Indemnity Contract) แสดงว่าต้องไม่ได้กำไรจากสัญญาประกันภัย จึงกล่าวกันว่า สัญญาประกันวินาศภัยเป็นสัญญาทดแทนความเสียหายที่เกิดกับทรัพย์สิน ซึ่งต่างกับสัญญาประกันชีวิตที่มีวัตถุประสงค์แห่งสัญญาเพื่อช่วยเหลือบุคคลที่ยังคงอยู่ ผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประโยชน์ไม่สามารถเรียกร้องค่าเสียหายได้มากไปกว่าจำนวนหรือมูลค่าแห่งส่วนได้เสียที่ตนมีอยู่ จึงต้องมีหลักส่วนได้เสียเพื่อมิให้มีการแสวงหากำไรจากสัญญาประกันภัย

การประกันภัยทางทะเลจัดว่าเป็นสัญญาประกันวินาศภัยประเภทหนึ่ง หากผู้เอาประกันภัยเป็นบุคคลซึ่งไม่มีส่วนได้เสียหรือส่วนเกี่ยวข้องหรือการผจญภัย (Adventure of the Sea) บุคคลนั้นย่อมไม่มีสิทธิได้ค่าสินไหมทดแทนจากการเสี่ยงภัยนั้น

ประการที่สาม คือ เพื่อป้องกันภัยทางศีลธรรม (Moral Hazard) หลักส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้ในสัญญาประกันชีวิตเป็นเครื่องกีดกัน หรือโน้มน้าวผู้เอาประกันชีวิตที่จะกระทำให้เหตุที่เอาประกันชีวิตไว้เกิดขึ้นโดยเจตนา เพราะเหตุที่เอาประกันชีวิตไว้คือ ความตายและโดยมี

เจตนาที่จะก่อให้เกิดความตายก็คือ การฆาตกรรม ส่วนสัญญาประกันวินาศภัยหลักส่วนใหญ่ได้เสียในทรัพย์สินเป็นการป้องกันภัยอันตรายแก่ทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำของผู้เอาประกันภัยเอง ทั้งนี้เพราะบุคคลที่เอาประกันภัยทรัพย์สินนั้นไว้โดยที่ตนไม่มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินนั้น อาจเกิดเจตนาทุจริตคิดทำลายทรัพย์สินเพื่อเอาเงินประกันภัยนั้นได้ ในทางตรงข้าม หากบุคคลนั้นมีส่วนได้เสียในทรัพย์สินที่เอาประกันภัยแล้ว ผู้เอาประกันภัยจะไม่อยู่ภายใต้เหตุจูงใจเช่นนั้นเพราะย่อมไม่มีความคิดที่จะทำลายทรัพย์สินนั้นเพื่อหวังเอาเงินประกันแต่อย่างใด (สุเมธ จานประดับ, 2551)

2. กฎหมายเกี่ยวกับส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันวินาศภัย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย มาตรา 863 บัญญัติว่า “อันสัญญาประกันภัยนั้น ถ้าผู้เอาประกันภัยมิได้มีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยไว้แล้วไซ้ ท่านว่าย่อมไม่ผูกพันคู่สัญญาแต่อย่างหนึ่งอย่างใด” เนื่องจากมาตรานี้บัญญัติไว้เพียงสั้นๆ ว่าผู้เอาประกันภัยต้องมีส่วนได้เสียแต่ไม่ได้บัญญัติรายละเอียดเอาไว้เลย เช่น อย่างไรจึงจะถือว่ามีส่วนได้เสีย และการมีส่วนได้เสียนั้นต้องมีในขณะใดทั้งยังไม่มีคำพิพากษาศาลฎีกาให้คำจำกัดความว่าส่วนได้เสียคืออะไร จึงต้องนำกฎหมายของต่างประเทศมาพิจารณา อีกทั้งส่วนได้เสียมีที่มาจากประวัติศาสตร์กฎหมายจากคดีโบราณ 2 คดี คือ คดี Le Cras V. Hughes และคดี Lucena V. Craufurd ด้วย (สุเมธ จานประดับ, 2550)

1) กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา

(1) ความหมายของส่วนได้เสียที่สามารถเอาประกันภัยได้ (Insurable Interest)

ประมวลกฎหมายเกี่ยวกับการประกันของมลรัฐแคลิฟอร์เนีย มาตรา 281 บัญญัติว่า ส่วนได้เสียทุกชนิดในทรัพย์สินหรือความสัมพันธ์ใดๆ ในส่วนที่เกี่ยวกับทรัพย์สินนั้น ซึ่งอยู่ในลักษณะที่ ถ้าหากว่ามีภัยอันตรายเกิดขึ้นแก่ทรัพย์สินนั้น ก็อาจจะกระทบกระเทือนถึงผู้เอาประกันภัยโดยตรง(Californai Insurance Code, Section 281)

อีกทั้งมาตรา 282 บัญญัติ ส่วนได้เสียที่สามารถเอาประกันภัยได้ในทรัพย์สินประกอบด้วย (Californai Insurance Code, Section 282)

(2) ส่วนได้เสียที่มีอยู่แล้ว

ก. ส่วนได้เสียที่ก่อตั้งบนส่วนได้เสียที่มีอยู่

ข. ความคาดหวังกับส่วนได้เสียที่มีอยู่ทำให้เกิดความคาดหวังนั้นรวมอยู่ด้วย

นอกจากนี้ ยังบัญญัติว่าเงื่อนไขเฉพาะเพียงคราวเดียวหรือส่วนได้เสียที่เป็นความคาดหวังในบางสิ่งบางอย่างไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของสิทธิที่แท้จริงซึ่งหากทำให้สัญญาสมบูรณ์ขึ้นดังกล่าวสามารถเอาประกันภัยได้ตามมาตรา 283 (Californai Insurance Code, Section 283)

(3) เวลาที่ต้องมีส่วนได้เสีย

ส่วนได้เสียในทรัพย์สินที่เอาประกันภัยไว้จะต้องมีอยู่ เมื่อการประกันภัย มีผลบังคับและเมื่อเกิดความเสียหาย แต่ส่วนได้เสียไม่จำเป็นต้องมีอยู่ในขณะเดียวกันนั้น เช่นส่วนได้เสียในชีวิต หรือสุขภาพของบุคคลที่เอาประกันภัยจะต้องมีอยู่ในขณะที่การประกันภัยมีผล แต่ไม่จำเป็นต้องมีอยู่ภายหลังจากความเสียหายตามมาตรา 286 (California Insurance Code, Section 286)

2) กฎหมายของประเทศไทย

(1) คำจำกัดความส่วนได้เสียอันสามารถเอาประกันภัยได้

ก. ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติในพระราชบัญญัตินี้ บุคคลใดก็ตามที่มีส่วนได้เสียในการเสี่ยงภัยทางทะเล ย่อมมีส่วนได้เสียอันสามารถเอาประกันภัยได้

ข. กล่าวโดยเฉพาะบุคคลย่อมมีส่วนได้เสียในการเสี่ยงภัยทางทะเล เมื่อตนมีนิติสัมพันธ์ หรือความสัมพันธ์ตามหลักความยุติธรรมใดๆ ต่อการเสี่ยงภัยทางทะเลหรือต่อทรัพย์สินใดๆ อันสามารถเอาประกันภัยได้ที่อยู่ในการเสี่ยงภัยนั้น ซึ่งผลแห่งการนั้นอาจทำให้ตนได้รับประโยชน์จากการที่ทรัพย์สินอันสามารถเอาประกันภัยได้นั้นปลอดภัย หรือเดินทางมาถึงตามกำหนด หรืออาจทำให้ตนถูกกระแทกกระเทือนสิทธิ หากทรัพย์สินนั้นสูญหาย หรือเสียหาย หรือถูกกักเอาไว้ หรืออาจมีความรับผิดชอบในส่วนที่เกี่ยวกับทรัพย์สินนั้น

ความจริงนิยามในมาตรา 5 ของพระราชบัญญัติประกันภัยทางทะเล ค.ศ.1906 ของประเทศไทย มิได้บัญญัติไว้อย่างหมดจด (Exhaustively) ว่า “ส่วนได้เสียอันสามารถเอาประกันภัยได้” นี่คืออะไร ซึ่งนักกฎหมายของอังกฤษหลายท่านก็ยอมรับในประเด็นนี้ (ประมวลจันทร์ชีวะ, 2542)

(2) เวลาที่ต้องมีส่วนได้เสีย

The Marine Insurance Act 1906 มาตรา 6 กำหนดว่าส่วนได้เสียจำเป็นต้องมีอยู่ในขณะใด

ก. ผู้เอาประกันภัยจะต้องมีส่วนได้เสียในวัตถุที่เอาประกันภัยไว้ในเวลาที่มีความเสียหายเกิดขึ้น แม้ว่าผู้เอาประกันภัยไม่จำเป็นต้องมีส่วนได้เสียในขณะที่เอาประกันภัยก็ตาม

แต่ทั้งนี้ หากวัตถุได้เอาประกันภัย “เสียหายหรือไม่เสียหาย ผู้เอาประกันภัยก็อาจได้รับการชดเชยถึงแม้ผู้เอาประกันภัยอาจยังไม่ได้มาซึ่งส่วนได้เสียของตน จนกระทั่งหลังเกิดความเสียหายขึ้น เว้นเสียแต่ว่าในขณะที่ทำสัญญาประกันภัยนั้นผู้เอาประกันภัยได้ทราบถึงความเสียหายแล้ว และผู้รับประกันภัยไม่ทราบ”

ข. หากผู้เอาประกันภัยไม่มีส่วนได้เสียในขณะที่เกิดความเสียหาย ผู้เอาประกันภัยย่อมไม่อาจได้มาซึ่งส่วนได้เสียโดยการกระทำหรือทางเลือกใด ๆ ภายหลังจากที่ผู้เอาประกันภัยได้ทราบถึงความเสียหายแล้ว

(3) การคืนเบี้ยประกันภัย

ตามกฎหมายอังกฤษในกรณีสำคัญคดีว่าตนมีส่วนได้เสียและได้เอาประกันภัยไปเช่นนี้ เรียกคืนได้ คดี British Work – man’s & General Assurance Co. V. Cunlife (1902)

การสำคัญคดีในข้อกฎหมาย เช่น คิดว่าไม่มีส่วนได้เสียก็อาจจะเอาประกันภัย เช่นนี้ต่างกับการสำคัญคดีในข้อเท็จจริง ซึ่งการสำคัญคดีในข้อกฎหมายเช่นนี้ไม่เป็นข้อแก้ตัว เพราะบุคคลถูกสันนิษฐานไว้ก่อนว่ารู้กฎหมาย ดังนั้น จึงเรียกเบี้ยประกันภัยคืนไม่ได้

คดี Howard V. Refuge Friendly Society (1885) ในศาลอังกฤษเคยวินิจฉัยว่าการไม่รู้กฎหมายไม่เป็นข้อแก้ตัวในการเรียกเบี้ยประกันภัยคืน เมื่อไม่มีส่วนได้เสีย

คดี Harse V. Pearl life Assurance Co. Ltd คดีนี้ Harse ทำสัญญาประกันภัยโดยที่ตนไม่มีส่วนได้เสีย สัญญานั้นเป็นโมฆะ แต่ Harse ทำไปเป็นการหลงเชื่อตัวแทนของผู้รับประกันภัยว่าสัญญาที่ไม่มีส่วนได้เสียใช้ได้ ศาลพิพากษาว่าตัวแทนของผู้รับประกันภัยได้แจ้งและกระทำไปโดยสุจริต คู่กรณีควรได้รับการเตือนเท่านั้น เพราะทั้งคู่สำคัญคดีในข้อกฎหมาย เช่นนี้ผู้เอาประกันภัยจึงเรียกเบี้ยประกันภัยคืนไม่ได้

แต่ คดี Hughes V. Liverpool Victoria Legal Friendly Society วางหลักว่าถ้าผู้เอาประกันภัยทำไปโดยสำคัญคดีหรือเพราะตัวแทนของผู้รับประกันภัยฉ้อฉลเช่นนี้ผู้เอาประกันภัยเรียกเบี้ยประกันภัยคืนได้ใน (สุตา วัชรวัฒนากุล, 2528)

3) กฎหมายของประเทศญี่ปุ่น

(1) ผลทางกฎหมายที่ไม่มีส่วนได้เสีย

ประมวลกฎหมายพาณิชย์ของประเทศญี่ปุ่น มาตรา 402 บัญญัติว่า “ถ้าผู้ครอบครองทำสัญญาประกันภัยในนามของบุคคลอื่น โดยไม่มีอำนาจจากบุคคลดังกล่าวโดยไม่มีการเปิดเผยข้อความจริงแก่ผู้รับประกันภัย สัญญาย่อมตกเป็นโมฆะ หากข้อความจริงถูกเปิดเผยทำให้ผู้เอาประกันภัยได้มาซึ่งผลประโยชน์ของสัญญา” (The Commercial Code of Japan, Section 402) เจตนารมณ์ของบทบัญญัติมาตรานี้ คือเพื่อป้องกันการพนันนั่นเอง

(2) การคืนเบี้ยประกันภัย

ในกรณีสัญญาประกันภัยเป็นโมฆะทั้งหมดหรือบางส่วน ผู้ครอบครองและผู้เอาประกันภัยซึ่งได้กระทำโดยสุจริตและปราศจากความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ผู้เอาประกันภัยเรียกให้ผู้รับประกันภัยคืนเบี้ยประกันภัยทั้งหมดหรือบางส่วน (The Commercial Code of

Japan, Section 399) ซึ่งมาตรา 399 ของญี่ปุ่นนี้ ตรงกับมาตรา 895 ประมวลกฎหมายพาณิชย์ของเยอรมัน

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัย

โดยเหตุที่สัญญาประกันภัยมีลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งคือ คู่สัญญาฝ่ายที่เรียกว่าผู้เอาประกันภัยนั้นต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยไว้ มิฉะนั้น ย่อมไม่ผูกพันคู่สัญญาดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 863 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย อย่างไรก็ตาม การที่มาตรานี้กำหนดไว้แต่เพียงเท่านั้น ก่อให้เกิดปัญหาข้อกฎหมายในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้คือ

1. ปัญหาเกี่ยวกับความหมายของส่วนได้เสีย

เนื่องจากคำว่า ส่วนได้เสีย ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แต่ละมาตรามีความหมายไม่เหมือนกัน เช่น ในมาตรา 61 บัญญัติว่า ถ้าบุคคลใดได้ไปจากภุมิลาเนาหรือถิ่นที่อยู่ และไม่มีใครรู้แน่ว่าบุคคลนั้นยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ตลอดระยะเวลาห้าปี เมื่อผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการร้องขอ ศาลจะสั่งให้บุคคลนั้นเป็นคนสาบสูญก็ได้ แม้ส่วนได้เสียในมาตรา 61 ไม่ได้บัญญัติความหมายไว้ก็ตาม แต่มีนักกฎหมายตีความว่า หมายถึงผู้ที่มีสิทธิหรือได้รับสิทธิต่างๆ ขึ้น เนื่องจากศาลสั่งให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นคนสาบสูญ เช่น นายดำผู้ไม่อยู่หายไปในการณิธรรมดา คือ 5 ปี นายเดชเจ้าหนี้ของนายดำจะร้องขอให้นายดำเป็นคนสาบสูญไม่ได้ เพราะการที่นายเดชเป็นบิดาของนายดำ เช่นนี้ นายเดชมีสิทธิร้องขอ เพราะถ้านายดำถูกศาลสั่งให้เป็นคนสาบสูญ นายเดชบิดาเป็นผู้มีส่วนได้ในมรดกของนายดำในฐานะทายาทโดยธรรม (พรชัย สุนทรพันธุ์, 2541)

แต่ส่วนได้เสียในกฎหมายลักษณะนิติกรรมมาตรา 172 ความหมายต่างกับมาตรา 61 ในกฎหมายลักษณะบุคคลโดยที่มาตรา 172 บัญญัติว่า โฆษะกรรมนั้นไม่อาจให้สัตยาบันแก่กันได้ และผู้มีส่วนได้เสียคนหนึ่งคนใดจะยกความเสียหายเปล่าแห่งโฆษะกรรมขึ้นกล่าวอ้างก็ได้ คำว่าส่วนได้เสียในมาตรา 172 นี้ แม้ไม่มีบัญญัติความหมายไว้ นักกฎหมายได้อธิบายว่าหมายถึงบุคคลใดก็ตามที่จะมีส่วนได้ประโยชน์หรือเสียประโยชน์จากโฆษะกรรมนั้น เช่น อาจเป็นคู่สัญญาหรือผู้สืบสิทธิของคู่สัญญาอันได้แก่ทายาทของคู่สัญญา หรืออาจเป็นบุคคลภายนอกที่เข้ามามีส่วนได้เสียเกี่ยวข้องกับนิติกรรมที่เป็นโฆษะกรรมนั้นก็ได้ เช่น สัญญาซื้อขายที่ดินที่มีได้ทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ย่อมตกเป็นโฆษะตามมาตรา 456 เช่นนี้ทั้งผู้ซื้อและผู้ขายซึ่งเป็นคู่สัญญาย่อมเป็นผู้มีส่วนได้เสียที่จะยกความเป็นโฆษะขึ้นกล่าวอ้างได้หรือถ้าคู่สัญญาคนใดคนหนึ่งหรือทั้งสองคนถึงแก่ความตาย ทายาทของผู้ซื้อหรือผู้ขายซึ่งเป็นผู้สืบสิทธิในกองมรดกย่อมเป็นผู้มีส่วนได้เสีย แม้กระทั่งเจ้าหนี้ของผู้ซื้อหรือผู้ขายซึ่งเป็นบุคคลภายนอกก็ถือว่ามีส่วนได้เสียที่จะยกเอาความเสียหายเปล่าแห่งโฆษะขึ้นกล่าวอ้างได้เช่นเดียวกัน (ธานีศ เกศวพิทักษ์, 2553) ดังที่ผู้พิพากษาของศาลฎีกาได้ตีความ

ไว้ในคำพิพากษาฎีกาที่ 3072/2536 คำว่า “ผู้มีส่วนได้เสีย” ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 172 หมายถึงผู้ที่ได้ประโยชน์หรือเสียประโยชน์หากนิติกรรมที่กล่าวอ้างเป็นโมฆะเป็นผลหรือไม่เป็นหรือกลับกัน

การให้ความหมายของส่วนได้เสียในมาตรา 863 นั้น นักกฎหมายบางท่านเห็นว่า คำจำกัดความของ “ส่วนได้เสีย” แม้จะมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง แต่หลักใหญ่ก็คล้ายคลึงกัน ความยากในการศึกษาเรื่อง “ส่วนได้เสีย” จึงมิได้อยู่ที่ความหมาย หากแต่อยู่ที่ว่าส่วนได้เสีย อย่างไรจึงจะเอาประกันภัยได้ ซึ่งมีความเห็นแตกต่างกันออกไป และคดีในประเทศไทยที่ขึ้นสู่ศาลฎีกายังมีน้อยมาก ดังนั้นจึงต้องศึกษาเปรียบเทียบกับคำพิพากษาของศาลอังกฤษด้วย (สุตา วัชรวัฒนากุล, 2528)

แต่นักกฎหมายอีกท่านหนึ่งเห็นว่า การที่ตัวบทกฎหมายของไทยมิได้อธิบายให้ชัดเจนว่า ส่วนได้เสียอะไรในเหตุที่ประกันภัยไว้ ความหมายของกฎหมายประกันภัยโดยทั่วไปต้องเป็นส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้เท่านั้น เพราะส่วนได้เสียที่เอาประกันภัยได้ หากใช้ส่วนได้เสียโดยทั่วไปทุกอย่างไม่ ฉะนั้นเมื่อพูดถึงส่วนได้เสียในสัญญาประกันภัยก็พึงเข้าใจว่าเป็นส่วนได้เสียที่กฎหมายยอมรับให้เอาประกันภัยได้หรือมูลประกันภัยนั่นเอง ดังนั้น จึงเห็นว่าไม่ควรใช้คำว่า ส่วนได้เสียเฉย ๆ แต่ต้องระบุไปในบทบัญญัติแห่งกฎหมายเลยทีเดียวว่าเป็นส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้ จึงเป็นการยากลำบากอย่างยิ่งเนื่องจากกฎหมายประกันภัยของไทย ในเรื่องนี้ขาดคำนิยาม คำว่า ส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้ นับว่าเป็นเรื่องยุ่งยากในการตีความทางกฎหมาย นักกฎหมายไทยให้เป็นหน้าที่ของผู้อ้างประโยชน์จากการประกันภัย จะต้องนำสืบข้อนี้ แต่เป็นหน้าที่ของศาลจะต้องชี้ชัดว่าจะแปลตัวบทอย่างไร กฎหมายให้ศาลแปลตัวบทว่าฝ่ายใดต้องมีส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้ในสัญญานั้นๆ

นักกฎหมายท่านนี้กล่าวต่อไปว่ายังไม่สามารถแสดงความคิดเห็นได้ว่าส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้ ควรจะมีคำจำกัดความเช่นไร ทั้งนี้ก็เนื่องด้วยความเขลาเบาปัญญาของตนเอง ฉะนั้นจึงใคร่เรียนขอความกรุณาจากท่านผู้รู้ในวิชาการด้านนี้โดยเฉพาะ เป็นผู้ให้คำนิยามเองจะดีกว่า (สุพรรณิ หมั่นทำการ, 2523)

จากความเห็นของนักกฎหมายทั้งสองท่านดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงปัญหาเกี่ยวกับความหมายของส่วนได้เสียหรือส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้ เนื่องจากกฎหมายไม่ได้บัญญัติคำนิยามไว้ ทำให้เกิดความไม่ชัดเจนและเกิดข้อสงสัยว่าจะมีความหมายอย่างไร อันก่อให้เกิดเป็นปัญหาการใช้กฎหมาย ซึ่งนำไปสู่การตีความกฎหมายนั่นเอง

2. ปัญหาเกี่ยวกับความคาดหวัง

สิทธิหรือความรับผิดชอบตามกฎหมายนั้นย่อมเป็นส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้โดยไม่มีปัญหา ผู้ซึ่งมีสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดตามกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สินหรือบุคคลสิทธิหรือความรับผิดชอบสัมพันธในฐานะเช่นนี้ ย่อมถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียที่อาจจะเอาประกันวินาศภัยได้ แต่

ความสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นเพียงความคาดหวังเป็นผู้มีส่วนได้เสียหรือไม่ นักกฎหมายของไทยได้ให้ความเห็นไว้ดังนี้

ศาสตราจารย์ประมุข สวรรธศร ให้ความเห็นว่าน่าจะถือตามความเห็นที่ว่าส่วนได้เสียที่เกิดจากความเกี่ยวพัน ตามความเป็นจริงซึ่งเกิดขึ้นเป็นที่แน่นอนอยู่แล้วนั้น แม้จะไม่ต้องด้วยลักษณะอันกฎหมายรับรู้ว่าเป็นสิทธิตามกฎหมาย พอถือเป็นส่วนได้เสียอันอาจประกันภัยได้เหมือนกัน

ศาสตราจารย์จิตติ ดิงศักดิ์ทิพย์ เห็นว่าเป็นสิ่งที่ เป็นเพียงความหวังหรือความคาดหมายลอย ๆ ย่อมไม่เป็นส่วนได้เสียที่จะเอาประกันภัยได้ เช่น หวังว่าจะซื้อบ้านหลังสี่เหลี่ยม แต่ยังไม่ทันได้ตกลงซื้อขายกัน ยังไม่พอเป็นมูลประกันภัย ความหวังผลกำไรจากกิจการที่ยังไม่ได้ลงมือทำอะไรเลย ยังไม่มีส่วนได้เสีย ผู้ที่จ่ายเงินเลี้ยงดูเด็กโดยหวังว่า เมื่อโตขึ้นเด็กคงจะชดใช้คืนนั้น เป็นเพียงแต่ความหวัง ไม่ถือว่ามีส่วนเสียในชีวิตของเด็ก เพียงแต่เป็นเจ้านี่สามัญหรือเจ้านี่ตามคำพิพากษา ยังไม่มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินของลูกหนี้ นอกจากจะได้ยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาแล้ว

นอกจากสิทธิและความรับผิดชอบตามกฎหมายกับความหวังลอย ๆ แล้ว ศาสตราจารย์จิตติ ดิงศักดิ์ทิพย์ มีความเห็นต่อไปว่า ยังมีอีกสิ่งหนึ่งอยู่ในระหว่างสิทธิกับความหวังคือ จะเป็นสิทธิตามกฎหมายก็ไม่ใช่ เพราะไม่มีกฎหมายรับรอง ดังนั้น จะว่าเป็นความหวังก็ไม่เชิง เพราะเป็นสิ่งที่แน่นอนเห็นอยู่แล้ว สิ่งที่ไม่แน่นอนแต่ไม่มีกฎหมายรับรองนี้แหละ ที่เป็นปัญหาอันนักนิติศาสตร์มีความเห็นแตกต่างกันอยู่

ศาสตราจารย์จำรัส เขมะจารุ ให้ความเห็นว่าส่วนได้เสียของความสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นเพียงความหวังที่น่าจะต้องจำกัดอยู่แต่เฉพาะกรณีที่เป็นการแน่นอนจริง ๆ โดยมีเหตุผลอันสมควรสนับสนุน มิใช่แต่เพียงกล่าวอ้างขึ้นลอย ๆ มิฉะนั้นแล้วจะทำให้สัญญาประกันภัยต้องกลายเป็นการพนันขึ้นต่อไป ตามกฎหมายของเรานั้นไม่ได้มีบทบัญญัติไว้ชัดเจนแต่อย่างใดในเรื่องนี้

ศาสตราจารย์ไชยยศ เหมะรัชตะ มีความเห็นว่าผู้ซึ่งมีความสัมพันธ์กับทรัพย์สินในลักษณะที่เป็นเพียงความคาดหวัง เช่น ผู้ที่เป็นทายาทโดยธรรมของเจ้าของทรัพย์สิน ซึ่งถ้าเจ้าของทรัพย์สินถึงแก่ความตาย ผู้นั้นก็อาจจะเป็นผู้รับมรดกตามกฎหมาย แต่ตราบใดที่เจ้าของทรัพย์สินยังไม่ถึงแก่ความตาย ทายาทก็มีความสัมพันธ์กับทรัพย์สินนั้นในลักษณะที่เป็นเพียงความคาดหวังเท่านั้น ความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวย่อมไม่ถือว่าเป็นส่วนได้เสียที่อาจเอาประกันวินาศภัยได้

แต่ความคาดหวังในบางสิ่งบางอย่างที่มีลักษณะเป็นการแน่นอน เช่น ความคาดหวังที่จะได้รับผลประโยชน์จากทรัพย์สินต่าง ๆ ที่ตนมีอยู่ หรือผลกำไรจากการดำเนินงานต่าง ๆ เช่นนี้ก็อาจถือว่าเป็นส่วนได้เสียที่อาจเอาประกันภัยได้เช่นเดียวกัน

รองศาสตราจารย์สุดา วัชรวัฒนากุล เห็นว่า ความเกี่ยวพันในลักษณะที่เป็นความหวังโดยหลักแล้วถือว่าไม่มีส่วนได้เสีย เอาประกันภัยไม่ได้เช่นความหวังว่าจะได้รับมรดก ไม่เป็นการ

ก่อให้เกิดส่วนได้เสียในการเอาประกันภัย แต่ถ้าเป็นความคาดหวังที่กฎหมายรับรอง ถือว่ามีส่วนได้เสีย เช่นผู้เอาประกันภัยมีส่วนได้เสียในสินค้า เขาก็มีส่วนได้เสียในผลกำไรที่เขาควรจะได้ และคาดว่าจะได้จากสินค้าของเขา

ส่วนนักกฎหมายของต่างประเทศได้อธิบายในประเด็นปัญหาเกี่ยวกับความคาดหวังไว้ ดังนี้ Arnould เคยกล่าวไว้ในหนังสือเรื่องการประกันภัยทางทะเลว่า “ความคาดหวังบวกกับสิทธิที่มีอยู่แล้วในปัจจุบัน ทำให้เกิดความคาดหวังในลักษณะที่อาจจะเอาประกันภัยได้”

Lord Eldon ผู้พิพากษาซึ่งมีชื่อเสียงของประเทศอังกฤษ กล่าวว่ามูลฐานแห่งส่วนได้เสียที่มีผู้เอาประกันภัยมีต่อเหตุวินาศภัยอีกประการหนึ่ง ซึ่งยังเป็นปัญหาอยู่ในแง่จะเป็นที่ยอมรับว่าถึงขนาดเป็นส่วนได้เสียที่จะมีผลผูกพันสัญญาประกันภัยหรือไม่ก็คือ ส่วนได้เสียในลักษณะที่เป็นความเกี่ยวพันอันผู้เอาประกันภัยมีต่อทรัพย์สินที่เอาประกันภัยนั้น ไม่ถึงขนาดที่จะมีผลผูกพันในลักษณะเป็นสิทธิหน้าที่ตามกฎหมาย แต่เป็นส่วนได้เสียตามความเป็นจริงในลักษณะที่เป็นความคาดหวัง ในผลประโยชน์ที่ได้จากการที่ทรัพย์สินนั้นยังคงสภาพอยู่หรือเป็นความคาดหวังในความสูญเสียซึ่งผลประโยชน์นั้น หากทรัพย์สินนั้นต้องวินาศทำลายไปเสียก่อน หลักความคิดในส่วนได้เสียประเภทนี้ ศาลอังกฤษได้รับรองไว้แล้วแต่ดั้งเดิม แต่ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากตุลาการศาลอย่างมาก (จาร์วิส เชมชะจาร์, 2558)

ความคาดหวังนั้น ถึงแม้ว่าจะตั้งอยู่ในความใกล้เคียงที่สูงสุดก็ไม่ใช่ว่ามีส่วนได้เสีย และไม่เทียบเท่าส่วนได้เสียด้วย ไม่ว่าจะเป็นโอกาสเพียงใดอันจะเป็นประโยชน์แก่ความคาดหวัง หากจะยอมรับเอาความแน่นอนตามความรู้สึกของบุคคลเช่นนี้แล้ว ก็จะต้องเป็นความแน่นอนที่ไม่มีทางพลาดเป็นอันได้เลย จึงจะถือว่าเป็นส่วนได้เสียที่จะยอมรับได้ ส่วนได้เสียซึ่งบุคคลหนึ่งต้องการมาใช้นับสนุนการประกันภัย ต้องมีมากกว่าความคาดหวังที่จะมีส่วนได้เสียในสิ่งที่เอาประกันภัย แม้ว่าทรัพย์สินจะได้มอบไว้ในที่สุดแก่ ผู้เอาประกันภัย ความเห็นของลอร์ด เอลดอนนี้ เป็นที่ยอมรับนับถือกันในบรรดานักนิติศาสตร์ของอังกฤษ ซึ่งมีความเห็นคล้อยตามกันมาก และยังคงเป็นปัญหายู่ว่าศาลอังกฤษจะยังคงเดินตามแนวคำพิพากษาดังกล่าว หากมีคดีในปัญหาเช่นนี้ขึ้นมาสู่ศาลสูงอีกหรือไม่ (สุพรรณิ หมั่นทำการ, 2523)

Lord Eldon ได้เคยกล่าวไว้ในคำพิพากษาคดีเรื่องหนึ่งถึงสิ่งซึ่งเรียกกันว่า เป็นสิ่งที่แน่นอนตามความรู้สึกของจิตใจ (Moral Certainty) อันเป็นสิ่งที่อยู่กลางระหว่างสิทธิตามกฎหมายกับความหวังลอย ๆ นี้ Lord Eldon เห็นว่า ไม่สามารถชี้ข้อแตกต่างระหว่างความหวังลอย ๆ กับสิ่งที่แน่นอนตามความรู้สึกของจิตใจ และไม่สามารถชี้ได้ว่าอะไรเป็นส่วนได้เสีย นอกจากสิ่งที่เป็นสิทธิตามกฎหมาย อันความหวังนั้นแม้จะมีโอกาสสำเร็จได้อย่างแน่นอนสักเพียงใด ก็ไม่ใช่ส่วนได้เสียอยู่นั่นเอง (จาร์วิส เชมชะจาร์, 2516)

ส่วน Porter กล่าวว่า ผลกำไรทางธุรกิจที่มีลักษณะแน่นอนเพียงพอก็อาจเอาประกันภัยได้ เดิมศาลของอังกฤษเคยพิพากษาว่า ทายาทเจ้ามรดกที่จะได้รับมรดกยังถือไม่ได้ว่ามีส่วนได้เสียในทรัพย์สินของเจ้ามรดก แต่หลักเรื่อง “The Doctrine of the Factual Expectation of Loss” กำลังมีแนวโน้มไปในทางยอมรับ หลักมูลฐานของส่วนได้เสียประเภทนี้ เพราะเป็นความคาดหวังที่แน่นอนตามความเป็นจริง (สุตา วัชรวัฒนากุล, 2528)

ดังนั้น เมื่อพิจารณาความเห็นของนักกฎหมายไทยและต่างประเทศ จึงทำให้เห็นว่า ความคาดหวังเป็นส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันวินาศภัยหรือไม่

1. ปัญหาเกี่ยวกับเวลาที่ต้องมีส่วนได้เสีย

เนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยมาตรา 863 มิได้บัญญัติว่า ผู้เอาประกันภัยต้องมีส่วนได้เสียเมื่อใด เพียงแต่กำหนดให้ผู้เอาประกันภัยต้องมีส่วนได้เสียเท่านั้น เมื่อตัวบทมิได้บัญญัติไว้ชัดเจนเช่นนี้ จึงเกิดปัญหาเกี่ยวกับเวลาที่ต้องมีส่วนได้เสียว่าผู้เอาประกันภัยต้องมีก่อนทำสัญญา ขณะทำสัญญาหรือหลังทำสัญญา หากเปรียบเทียบถ้อยคำในมาตรา 865 ที่ขึ้นต้นว่า “ถ้าในเวลาทำสัญญาประกันภัย” หมายความว่า ขณะทำสัญญานั้นเอง

อย่างไรก็ตาม นักกฎหมายของไทยหลายท่านเห็นตรงกันว่า เวลาที่ต้องมีส่วนได้เสีย คือ ขณะทำสัญญา เช่นศาสตราจารย์จิตติ ดิงศภักดิ์ มีความเห็นคือ ที่ว่าผู้เอาประกันภัยต้องมีส่วนได้เสีย นั้น หมายความว่า ต้องมีในขณะที่เกิดสัญญาประกันภัย สัญญาประกันภัยเกิดเมื่อได้มีการตกลงกันตามมาตรา 356 กับมาตรา 361 ท่านศาสตราจารย์ไชยยศ เหมะรัชตะ มีความเห็นตรงกัน

ส่วนศาสตราจารย์พิเศษ จำรัส เหมะจารุ เห็นว่า เมื่อพิเคราะห์บทบัญญัติมาตรา 863 แล้ว แม้จะมีได้กล่าวไว้ให้ชัดว่าผู้เอาประกันภัยจะต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยในเวลาใด แต่ก็พอจะเป็นที่เข้าใจได้ว่า ผู้เอาประกันภัยจะต้องมีส่วนได้เสียดังกล่าวในขณะที่เข้าทำสัญญาประกันภัย ถ้าในขณะที่เข้าทำสัญญาประกันภัย ผู้เอาประกันภัยมิได้มีส่วนได้เสีย ก็จะทำให้สัญญาประกันภัยนั้นไม่มีผลผูกพันคู่สัญญา

แต่ในสหรัฐอเมริกาถือหลักว่าผู้เอาประกันภัยจะต้องมีส่วนได้เสียในขณะที่เกิดวินาศภัย ส่วนในขณะที่เข้าทำสัญญาประกันภัย ผู้เอาประกันภัยจะมีส่วนได้เสียหรือไม่ ไม่เป็นข้อสำคัญ

กรณีประเทศอังกฤษถือหลักว่าผู้เอาประกันภัยจะต้องมีส่วนได้เสียอยู่แล้วในขณะที่เข้าทำสัญญาประกันภัย หากในขณะที่เข้าทำสัญญาประกันภัยผู้เอาประกันภัยไม่มีส่วนได้เสียก็ถือว่าสัญญาไม่เกิดขึ้น

อย่างไรก็ตาม สัญญาประกันภัยทางทะเลของประเทศอังกฤษมีพระราชบัญญัติโดยเฉพาะคือ The Marine Insurance Act ค.ศ.1906 มาตรา 6 บัญญัติว่า ผู้เอาประกันภัยจะต้องมีส่วนได้เสียในวัตถุที่เอาประกันภัยไว้ในเวลาที่ความเสียหายเกิดขึ้น (at the Time of Loss) แม้ว่าผู้เอาประกันภัยไม่จำเป็นต้องมีส่วนได้เสียในขณะที่เอาประกันภัยก็ตาม

เหตุผลที่พระราชบัญญัติประกันภัยทางทะเลของประเทศอังกฤษบัญญัติให้ผู้เอาประกันภัยต้องมีมีส่วนได้เสีย ในเหตุที่ประกันภัยในเวลาที่เกิดวินาศภัยนั้นผิดไปจากการประกันภัยชนิดอื่นนั้น น่าจะมาจากเหตุผลที่ว่า การประกันภัยการขนส่งสินค้าทางทะเลนั้น ผู้รับประกันภัยและผู้เอาประกันภัยอาจเข้าทำสัญญาประกันภัยกันโดยไม่มีโอกาสเห็นสินค้าอันเป็นวัตถุที่เอาประกันภัย เพราะสินค้านั้นอาจขายหรือโอนกรรมสิทธิ์ในสินค้าในระหว่างการเดินทางนั้นได้ โดยการสลักหลังและส่งมอบใบตราส่งให้กับผู้รับโอนเป็นทอด ๆ จนกว่าสินค้าจะถึงมือผู้รับปลายทาง ผู้รับโอนสินค้าในระหว่างการเดินทางทางทะเลนั้นมีสิทธิเอาประกันภัยที่รับโอนมาได้ และหากโอนขายต่อไปโดยสัญญาประกันภัยการขนส่งทางทะเลนั้น ก็ยังมีผลบังคับอยู่ดังกล่าวนั้นแล้วข้างต้น กรณีจึงเห็นได้ว่าสินค้าอันเป็นวัตถุที่เอาประกันภัยนั้นมีผู้มีส่วนได้เสียเข้ามาเกี่ยวข้องในขณะขนส่งทางทะเลนั้นได้หลายราย แต่ในขณะที่สินค้านั้นได้รับความเสียหายจะมีผู้มีส่วนได้เสียในสินค้าที่ได้รับความเสียหายเพียงคนเดียว และบุคคลผู้นั้นควรได้รับค่าสินไหมทดแทนตามสัญญาประกันภัยการขนส่งทางทะเล วัตถุประสงค์ของกฎหมายในเรื่องนี้ต้องการคุ้มครองพ่อค้าซึ่งส่งซื้อสินค้าระหว่างประเทศ ในขณะที่ยังไม่อาจทราบแน่ชัดว่าสัญญาซื้อขายสินค้านั้น จะมีผลให้เกิดการโอนกรรมสิทธิ์ในสินค้านั้นระหว่างประเทศ ในขณะที่ยังไม่อาจทราบแน่ชัดว่าสัญญาซื้อขายสินค้านั้นจะมีผลให้เกิดการโอนกรรมสิทธิ์ในสินค้านั้นเมื่อใด การที่จะต้องทราบข้อเท็จจริงแน่ชัดเกี่ยวกับความสมบูรณ์ของสัญญาซื้อขายและการโอนกรรมสิทธิ์ในสินค้าอาจต้องเสียเวลานานและสินค้านั้นอาจเกิดวินาศภัยไปก่อนก็ได้ ดังนั้นพระราชบัญญัติประกันภัยทางทะเลจึงต้องเปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับเวลา ผู้เอาประกันภัยจะต้องมีส่วนได้เสียในขณะทำสัญญาประกันภัยมาเป็นเวลาที่เกิดวินาศภัย แต่สำหรับการประกันภัยชนิดอื่นแล้ว กฎหมายของประเทศอังกฤษที่ว่าด้วยการประกันภัยชนิดนั้น ๆ ยังคงกำหนดให้ผู้เอาประกันภัยมีส่วนได้เสียทั้งในเวลาทำสัญญาประกันภัยและในเวลาเกิดวินาศภัย (สิทธิโชค ศรีเจริญ, 2538)

อนึ่งศาลฎีกาของไทยได้เคยพิพากษาว่าผู้เอาประกันภัยต้องมีส่วนได้เสียขณะทำสัญญาคือ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 864/2538 และ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6886/2542

ดังนั้นการที่กฎหมายไม่ได้บัญญัติเกี่ยวกับเวลาแห่งส่วนได้เสียไว้ ทำให้เกิดปัญหาในการตีความของนักกฎหมายว่า ผู้เอาประกันภัยต้องมีส่วนได้เสียเมื่อใด จึงควรบัญญัติกฎหมายให้ชัดเจนในประเด็นดังกล่าว (สุเมธ จานประดับ, 2541)

2. ปัญหาเกี่ยวกับส่วนได้เสียหมดสิ้นไปในระหว่างอายุสัญญา

ส่วนได้เสียแตกต่างจากการเสี่ยงภัยเพราะอาจมีส่วนได้เสีย แต่ยังไม่มีการเสี่ยงภัยก็ได้ ถ้าไม่มีส่วนได้เสียก็จะมีภาระเสี่ยงภัยไม่ได้เลย แต่เมื่อมีส่วนได้เสียในขณะที่ทำสัญญาแล้ว สัญญาย่อมมีผลสมบูรณ์ หากส่วนได้เสียหมดสิ้นไปภายหลังในระหว่างอายุสัญญา การรับเสี่ยงภัยของผู้รับประกันภัยก็ไม่ได้สิ้นสุดไปด้วย เช่น เมื่อสัญญาเช่าครบกำหนด ผู้เช่าส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าคืนแก่ผู้ให้เช่าแล้ว ส่วนได้เสียของผู้เช่าในทรัพย์สินนั้นย่อมหมดไป แต่การเสี่ยงภัยที่อาจเกิดไฟไหม้อันเป็นภัยที่ผู้รับประกันภัยรับเสี่ยงยังคงมีอยู่หาได้สิ้นสุดไปด้วยไม่ ดังนั้น จะนำมาตรา 864 ในเรื่องการเสี่ยงภัยสิ้นสุดไปมาใช้ไม่ได้ จึงต้องถือว่าเมื่อได้ทำสัญญาประกันภัยโดยสมบูรณ์ เพราะมีส่วนได้เสียในขณะที่ทำสัญญาถูกต้องแล้ว การที่ส่วนได้เสียหมดสิ้นไปในระหว่างอายุของสัญญา ไม่มีผลกระทบต่อความสมบูรณ์ของสัญญาแต่อย่างใด

แต่การที่ส่วนได้เสียหมดสิ้นไปในระหว่างอายุของสัญญานั้นยังคงมีผล 2 ประการ คือ

1) ถ้าเกิดภัยขึ้น ผู้เอาประกันภัยไม่มีสิทธิจะได้รับค่าสินไหมทดแทน เพราะเมื่อไม่มีส่วนได้เสีย ก็ไม่มีความเสียหายอันใดที่ผู้รับประกันภัยจะต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 877 (1) แต่ในกรณีประกันชีวิตนั้นเป็นอีกอย่างหนึ่ง ไม่มีบทบัญญัติอย่างมาตรา 877 ซึ่งใช้เฉพาะประกันวินาศภัยเท่านั้น ผู้เอาประกันชีวิตจึงมีสิทธิได้รับใช้เงินจำนวนอันกำหนดไว้ในสัญญาเสมอ แม้ส่วนได้เสียของตนจะหมดสิ้นไปหลังจากที่ได้ทำสัญญาประกันชีวิตกันแล้ว

2) แต่ในส่วนเบี้ยประกันภัยนั้น เมื่อได้สัญญาเกิดขึ้นสมบูรณ์แล้ว ก็นับว่าได้มีการเสี่ยงภัยอันทำให้ผู้รับประกันภัยมีสิทธิได้รับเบี้ยประกันภัยตอบแทนแล้ว ฉะนั้นว่าตามหลักเรื่องลาภมิควรได้ในมาตรา 406 แม้ส่วนได้เสียของผู้เอาประกันภัยจะสิ้นไประหว่างอายุสัญญาก็ไม่ทำให้สิทธิของผู้รับประกันภัยนั้นกลายเป็นปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ ว่าตามหลักทั่วไปจึงไม่มีทางที่ผู้เอาประกันภัยจะไม่ยอมเสียเบี้ยประกันภัย หรือเรียกเบี้ยประกันภัยคืน

แต่โดยเฉพาะการประกันวินาศภัย มีมาตรา 873 บัญญัติว่า “ถ้าในระหว่างอายุสัญญาประกันภัยนั้น มูลประกันภัยได้ลดน้อยถอยลงไปหนักไซ้ ท่านว่าผู้เอาประกันภัยชอบที่จะได้ลดจำนวนเงินซึ่งเอาประกันภัยไว้และลดจำนวนเงินเบี้ยประกันภัย

การลดจำนวนเบี้ยประกันภัย ให้เป็นผลต่อในอนาคต”

ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากการกำหนดจำนวนเงิน ซึ่งเอาประกันภัยนั้น ตามปกติก็ย่อมไม่เกินส่วนได้เสียซึ่งผู้เอาประกันภัยมีในเหตุที่เอาประกันภัยหรือที่เรียกว่า มูลประกันภัย การใช้ค่าสินไหมทดแทนก็กำหนดตามความเสียหายอันแท้จริง ฉะนั้น ถ้ามูลประกันภัยลดลง ทำให้ความเสียหายที่เกิดขึ้นลดลงจำนวนเงินซึ่งเอาประกันภัยก็ควรลดลงตามไปด้วย กฎหมายจึงให้เป็นสิทธิของผู้เอาประกันภัยที่จะเรียกให้ผู้รับประกันภัยกำหนดจำนวนเงินซึ่งเอาประกันภัยกันใหม่ลดลงจาก

จำนวนเดิม และเบี้ยประกันภัยก็ต้องลดลงเป็นเงาตามตัว เป็นปัญหาว่ามาตรา 873 จะใช้บังคับได้เพียงแต่กรณีที่มูลประกันภัยลดลงไปหนักตามที่บัญญัติไว้เท่านั้น เห็นว่าน่าจะใช้อนุโลมไปได้จนถึงกรณีมูลประกันภัยหมดสิ้นไปด้วย เพราะเมื่อไม่มีส่วนได้เสีย ไม่มีความเสียหาย ไม่มีสิทธิจะได้รับค่าทดแทนแล้ว ก็ไม่มีเหตุใดที่จะเอาประกันภัยต่อไป น่าจะต้องถือว่า ผู้เอาประกันภัยขอเลิกสัญญาได้ ฉะนั้น แม้จะนำมาตรา 864 เรื่องการเสี่ยงภัยสุดสิ้นลงมาใช้ในกรณีส่วนได้เสียหมดสิ้นไปไม่ได้ เพราะการเสี่ยงภัยมิได้หมดไปพร้อมกับส่วนได้เสีย แต่ผลของ มาตรา 864 กับมาตรา 873 นี้ก็เป็นทำนองเดียวกัน

เงินเบี้ยประกันในอนาคต ปัญหาต่อไปนี้ก็คือ ผู้เอาประกันภัยจะเรียกคืนเบี้ยประกันภัยที่ได้ชำระไปแล้วหรือไม่ ข้อนี้อยู่ที่แปลข้อความว่า “การลดจำนวนเบี้ยประกันนั้น ให้เป็นผลต่อในอนาคต” จะหมายความว่าได้ลดตั้งแต่มูลประกันภัยลดลง หรือได้ลดตั้งแต่มีการกำหนดจำนวนเงินซึ่งเอาประกันภัยใหม่ หรือได้ลดลงตั้งแต่เบี้ยประกันภัยซึ่งยังมิได้ส่งใช้ไป การที่ลดจำนวนเบี้ยประกันภัยลงตั้งแต่มูลประกันภัยลดลงนั้นน่าจะเป็นไปไม่ได้ เพราะคงจะเป็นการยุ่งยากที่จะกำหนดกันว่า มูลประกันภัยลดลงเท่าใดตั้งแต่วันเวลาใด จึงเป็นที่แน่นอนว่าจะมีการลดก็ต้องหลังจากที่ได้มีการเรียกร้องให้กำหนดจำนวนเงินที่เอาประกันภัยใหม่เสียก่อน นอกจากจะต้องกำหนดจำนวนประกันภัยใหม่ดังกล่าวแล้ว เมื่อคำนึงถึงว่าการชำระเบี้ยประกันภัยไปแล้วนั้นเป็นการชำระหนี้ตามสัญญา ผู้รับประกันภัยได้รับไว้โดยมีสิทธิจะอ้างกฎหมายได้ ไม่มีมูลที่จะต้องคืน จึงเป็นที่เห็นได้อีกว่าการลดเบี้ยประกันภัยในอนาคตนั้น หมายความว่า เบี้ยประกันภัยที่ยังไม่ได้ส่งใช้ไป ถ้าได้ชำระไปแล้ว ไม่มีสิทธิจะเรียกคืน รวมความว่า ถ้าส่วนได้เสียหมดสิ้นไป ผู้เอาประกันภัยบอกเลิกสัญญาได้ และไม่ต้องชำระเบี้ยประกันภัยที่ถึงกำหนดชำระต่อจากนั้นไป ส่วนที่ค้างชำระหรือที่ได้ชำระไปเพราะถึงกำหนดแล้ว ไม่มีสิทธิจะเรียกร้องคืนหรือเรียกคืน

ดังนั้น เมื่อไม่มีกฎหมายบัญญัติเกี่ยวกับกรณีที่ส่วนได้เสียหมดสิ้นไปในระหว่างอายุสัญญา จึงทำให้ต้องมีการเทียบบทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งในกฎหมายประกันภัย (สุเมธ จานประดับ, 2543) ทั้งนี้ควรบัญญัติกฎหมายในประเด็นดังกล่าวนี้ เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาช่องว่างของกฎหมาย

3. ปัญหาเกี่ยวกับการคืนเบี้ยประกันภัย

ถ้าผู้เอาประกันภัยได้ชำระเบี้ยประกันภัยไปบ้างแล้ว ผู้เอาประกันภัยจะมีการเรียกร้องเบี้ยประกันภัยที่ส่งไปแล้วคืนจากผู้รับประกันภัยเพียงใดหรือไม่ ในเรื่องนี้มีความเห็นต่างกันอยู่เป็น 2 นัย กล่าวคือ ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าผู้เอาประกันภัยย่อมมีทางที่จะเรียกเงินที่ชำระไปคืนได้ ในฐานะลาภมิควรได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 406 เพราะผู้รับประกันภัยได้รับเงิน

ไว้โดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้และทำให้ผู้เอาประกันภัยต้องเสียเปรียบ แต่อีกฝ่ายหนึ่งก็เห็นว่า การที่ผู้เอาประกันภัยได้เข้าทำสัญญาประกันภัยนั้นจัดเป็นการพนันอย่างหนึ่ง ซึ่งถ้าถือเป็นการพนันแล้วผู้เอาประกันภัยก็จะทวงเบี้ยประกันภัยคืนไม่ได้ เพราะประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 853 บัญญัติไว้ว่า สิ่งที่ได้ให้กันไปในการเล่นหรือขันต่อก็จะทวงคืนไม่ได้ เพราะเหตุหามูลหนึ่งอย่างหนึ่งอย่างใดมิได้ แต่ความเห็นอย่างหลังนี้ดูจะเป็นการให้ประโยชน์แก่ผู้รับประกันภัยอย่างมาก เพราะเงินที่ควรจะต้องจ่ายตามสัญญาประกันภัย ผู้รับประกันภัยก็ไม่มีหน้าที่ที่จะต้องจ่ายให้ และเงินเบี้ยประกันภัยที่ได้รับของเขาไว้ก็ไม่ต้องจ่ายคืนผู้รับประกันภัยจึงมีแต่ทางได้ไม่มีทางเสีย ซึ่งจะเป็นเหตุให้ผู้รับประกันภัยขาดความพิถีพิถันในการตรวจตราเกี่ยวกับส่วนได้เสีย เมื่อมีผู้มาขอเอาประกันภัยก็ทำสัญญารับประกันภัยไว้ แต่พอถึงเวลาที่เกิดวินาศภัยหรือผู้ซึ่งเอาประกันชีวิตได้ตายลง ผู้รับประกันภัยก็ปฏิเสธการจ่ายเงินโดยอ้างว่าผู้เอาประกันภัยไม่มีส่วนได้เสียขึ้นมาเป็นข้ออ้างเพื่อไม่จ่ายเงิน อย่างไรก็ตามปัญหาในข้อนี้ยังไม่มีตัวอย่างคำพิพากษาของศาลฎีกาแต่อย่างใด

บทสรุป

จากการวิจัยพบว่าส่วนได้เสียในสัญญาประกันวินาศภัย มีปัญหากฎหมายเนื่องจากมาตรา 863 ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยกำหนดให้ผู้เอาประกันภัยต้องมีส่วนได้เสีย มิฉะนั้นสัญญาไม่ผูกพัน แต่ไม่ได้บัญญัติความหมายของส่วนได้เสียไว้ และปัญหาในประเด็นเกี่ยวกับความคาดหวัง รวมทั้งเวลาแห่งส่วนได้เสีย อีกทั้งกรณีที่ส่วนได้เสียหมดสิ้นไปในระหว่างอายุสัญญาตลอดจนการคืนเบี้ยประกันภัย

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในปัญหากฎหมายเกี่ยวกับส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันวินาศภัย ดังนี้

1. ควรบัญญัติความหมายของส่วนได้เสียไว้ว่า หมายความว่าถึงความสัมพันธ์ที่มีกฎหมายบัญญัติรับรองสิทธิและหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้เอาประกันภัยที่มีอยู่ต่อทรัพย์สินที่เอาประกันวินาศภัย หากทรัพย์สินนั้นเกิดความเสียหายหรือถูกทำลาย บุคคลนั้นย่อมได้รับความเดือดร้อน หรือกระทบกระเทือน
2. ควรบัญญัติความหมายของส่วนได้เสียให้ครอบคลุมถึงความคาดหวังด้วย เนื่องจากยังไม่เป็นสิทธิที่มีกฎหมายบัญญัติรับรอง แต่ต้องเป็นความคาดหวังที่แน่นอน

3. ควรบัญญัติกฎหมายเพื่อความชัดเจนว่าผู้เอาประกันภัยต้องมีส่วนได้เสียในขณะที่ทำสัญญา เว้นแต่เป็นสัญญาประกันวินาศภัยโดยเฉพาะ คือประกันภัยทางทะเลที่เวลาแห่งส่วนได้เสียคือขณะเกิดวินาศภัย เนื่องจากมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากสัญญาประกันวินาศภัยประเภทอื่น

4. ควรบัญญัติถึง กรณีส่วนได้เสียหมดสิ้นไปในระหว่างอายุสัญญาประกันภัยว่าผู้เอาประกันภัยบอกเลิกสัญญาได้ และไม่ต้องชำระเบี้ยประกันภัยที่ถึงกำหนดชำระต่อจากนั้นไป ส่วนที่ค้างชำระ หรือที่ได้ชำระไปเพราะถึงกำหนดแล้ว ไม่มีสิทธิที่จะได้รับการยกเว้นหรือเรียกคืน ทั้งนี้เพื่อไม่ต้องมีการอุดช่องว่างของกฎหมายโดยการเทียบเคียงกับมาตรา 873 เนื่องจากไม่มีกฎหมายบัญญัติถึงกรณีนี้ไว้

5. ควรบัญญัติกฎหมายให้ผู้รับประกันภัยต้องคืนเบี้ยประกันภัยให้แก่ผู้เอาประกันภัยเมื่อไม่มีส่วนได้เสีย เพราะสัญญาไม่ได้เป็นโมฆะ ทำให้อ้างมาตรา 406 เรื่องลาภมิควรได้ มาใช้กับกรณีนี้ได้ และเนื่องจากการแสดงเจตนาของผู้เอาประกันภัยอาจจะมีได้เกิดจากความสำคัญผิด หรือเป็นการสำคัญผิดในข้อกฎหมาย มีผลให้ไม่ต้องคืนเบี้ยประกันภัย เพราะถ้าหากไม่บัญญัติให้ผู้รับประกันภัยมีหน้าที่คืนเบี้ยประกันภัยก็ไม่เป็นธรรมแก่ผู้เอาประกันภัย เหตุผลคือผู้รับประกันภัยไม่ต้องจ่ายค่าสินไหมทดแทนอยู่แล้ว เพราะสัญญาไม่ผูกพัน ทำให้ผู้รับประกันภัยได้เปรียบมากเกินไปนั่นเอง

บรรณานุกรม

- จำรัส เขมะจารุ. (2558). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะประกันภัย. กรุงเทพมหานคร : บริษัททวณพิมพ์ 50 จำกัด. หน้า 39.
- จิตติ ติงศรัทีย. (2516). คำสอนชั้นปริญญาตรี กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณสาร. หน้า 28.
- ธานีศ เกศพิทักษ์. (2553). กฎหมายธุรกิจ 1. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สามดี. หน้า 242-243.
- ประมวล จันทรชีวะ. (2542). คำอธิบายพระราชบัญญัติประกันภัยทางทะเล 1906 ของประเทศอังกฤษ, สมาคมประกันวินาศภัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 27.
- พรชัย สุนทรพันธุ์จารุ. (2541). หลักกฎหมายเอกชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์หาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 174.
- สิทธิโชค ศรีเจริญ. (2538). ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการประกันภัย. กรุงเทพมหานคร : สมาคมประกันวินาศภัย. หน้า 94
- สุดา วัชรวัฒนากุล. (2538). ส่วนได้เสียในสัญญาประกันภัย. วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2,15 (มิถุนายน) : 102.
- สุพรรณิ หมั่นทำการ. (2523). ส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้. วิทยานิพนธ์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 77, 348.
- สุเมธ จานประดับ. (2541). ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัย. วารสารครอบรอบ 20 ปี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. (พฤศจิกายน) : 83.
- สุเมธ จานประดับ. (2543). การเทียบบทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งในกฎหมายประกันภัย. รพี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ : 151.
- สุเมธ จานประดับ. (2550). ประวัติของหลักส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้. รพี คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ.
- สุเมธ จานประดับ. (2551). ความยินยอมในการทำประกันชีวิตผู้อื่น. วารสารรพี 51 คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง (สิงหาคม) : 46.

The Commercial Code of Japan.

California Insurance Code.